

**فنون ایجاد انگیزه در
دانش آموزان**

**موسسه فرهنگی روزبه
دفتر فرهنگی**

برگرفته از
روانشناسی پرورشی دکتر سیف

دی ۱۳۹۱

به نام خدا

فنون ایجاد انگیزه در دانش آموزان

انگیزه چیست؟

انگیزه حالت مشخصی است که سبب ایجاد رفتاری معین می‌شود. انگیزه‌های روانی به طور عمده تحت تأثیر اجتماع خاصی قرار دارند که شخص در آن رشد کرده است.

تعریف انگیزش:

انگیزش به علت یا چرایی رفتار اشاره دارد، روان شناسان مفهوم انگیزش را به عواملی محدود می‌سازند که به رفتار نیرو می‌بخشد و به آن جهت می‌دهند.

تأثیر انگیزش بر یادگیری

انگیزش هم هدف است، هم وسیله. به عنوان هدف، از دانش آموزان می‌خواهیم نسبت به موضوع های گوناگون علمی و اجتماعی علاقه کسب کنند. به عنوان وسیله، انگیزش مانند آمادگی ذهنی یا رفتار ورودی، پیش نیاز یادگیری به حساب می‌آید و تأثیر آن بر یادگیری، یکی از امور بدیهی است. یادگیری معلول انگیزه های متفاوت است. یکی از این انگیزه ها که نقش مهمی در جریان یادگیری دارد، میل و رغبت شاگردان به آموختن است. رغبت، محرکی است که نیروی فعالیت را افزایش می‌دهد. برای این که شاگردان در هنگام یادگیری فعال باشند، باید به موضوعی که می‌خواهند فرا بگیرند، علاقه مند باشند. برای ایجاد رغبت، لازم است مطالب و مفاهیم درسی بر اساس نیاز شاگردان تنظیم شود و هدف ها برای دانش آموزان ارزشمند و قابل وصول باشد. هدف ارزشمند و قابل وصول، فرد را به خواستن و طلب کردن وا می‌دارد و نیروی لازم برای فعالیت را در او به وجود می‌آورد. از راه های متفاوتی می‌توان ایجاد انگیزه کرد و علاقه ی دانش آموزان را

به یادگیری افزایش داد. در این نوشتار، بعضی از این روش ها و فنون معرفی می‌شوند.

ده روش برای ایجاد انگیزش در دانش آموزان

۱. بیان دقیق انتظارات در آغاز درس، با توجه به هدف های آموزشی

این نکته که دانش آموز بداند معلم چه انتظاراتی از او دارد و هدف کاملاً برای او روشن باشد، بی شک به بهبود یادگیری و افزایش علاقه در یادگیرندگان کمک خواهد کرد. پژوهش های انجام شده نشان داده اند یادگیرندگانی که از هدف های درس و آموزش اطلاعی ندارند، به خوبی یادگیرندگانی که معلم قبل از شروع درس انتظارات خود را به ایشان می‌گوید و آنان را از هدف های درس آگاه می‌سازد، در پیشرفت درس موفق نمی‌شوند.

۲. استفاده از تشویق های کلامی در شرایط لازم

در بسیاری مواقع، تشویق های کلامی معلم از دیگر انواع تشویق، مؤثرتر است و تأثیر بسیار زیادی بر عملکرد دانش آموز دارد، چون بلافاصله پس از یک رفتار خوشایند رخ می‌دهد. استفاده از واژه هایی چون: «خوب»، «عالی»، «آفرین» و «خیلی خوب» پس از عملکرد درست دانش آموز، از تدبیرهای مؤثر انگیزشی است. مؤثرترین تشویق آن است که به رفتار و عملکرد درست دانش آموز وابسته باشد. هم چنین معلم باید به اندازه ی لازم دانش آموزان را ستایش و تشویق کند. اگر تشویق بیش از حد باشد، اثر مثبت خود را از دست می‌دهد و از خاصیت تقویت کنندگی آن کم می‌شود.

۳. بهره گیری از آزمون و نمره

نمره های ارزشیابی هایی که معلمان از دانش آموزان به عمل می آورند، ارزش انگیزشی زیادی دارند، زیرا این نمره ها با پاداش هایی چون: تأیید معلم و پدر و مادر، ارتقا به کلاس بالاتر، ورود به دانشگاه و رضایت از عملکرد خود، همراه اند. به ویژه اگر این نمره ها به صورت مستمر و ماهانه همراه با بازخورد به اطلاع سرپرست دانش آموزان رسانده شود، در افزایش انگیزش دانش آموزان اثر مثبتی دارد. بنابراین معلم می تواند با اجرای آزمون های هدفمند، سطح انگیزشی یادگیرندگان را بالا ببرد. با این حال نکته ای را که باید درباره ی امتحانات گوناگون در نظر داشت، این است که از آن ها به عنوان وسیله ای برای اطلاع دانش آموزان از نحوه ی عملکرد و میزان یادگیری شان استفاده کرد، نه به عنوان وسیله ای برای تهدید و تنبیه آنان.

۴. استفاده از خاصیت برانگیختگی مطالب

هر اندازه مطالب ارائه شده، جدید، پر معنی و تعجب بر انگیز باشد، باعث افزایش سطح برانگیختگی و هم چنین عامل تحریک حس کنجکاوی در دانش آموزان می شود. با توجه به این موضوع، معلم می تواند با ارائه ی مطالبی که ویژگی های برانگیختگی دارد، در دانش آموزان ایجاد انگیزه کند. مطلبی که برای دانش آموز نو و معنی دار باشد، شوق یادگیری و دانستن را در او افزایش می دهد و میل و رغبت او را به یادگیری بیشتر خواهد کرد.

۵. ارائه‌ی مطالب آموزشی از ساده به دشوار

ارائه‌ی مطالب از ساده به مشکل باعث می‌شود، دانش‌آموز در ابتدا به موفقیت‌هایی دست یابد. این موفقیت اولیه موجب می‌شود، دانش‌آموز اعتماد به نفس بیشتری کسب کند. همین امر، تحرک و انگیزشی در او ایجاد می‌کند تا برای یادگیری متن‌های دشوارتر بعدی آماده شود. برعکس، چنان‌چه مواد آموزشی در ابتدا به صورت مشکل ارائه شوند، ممکن است شکست و ناکامی‌را در دانش‌آموز به دنبال داشته باشد و به دنبال آن دلسردی و بی‌انگیزگی در او ایجاد شود. نیز باید گفت، موفقیت‌آغازین دانش‌آموز، موجب دریافت تشویق‌هایی از سوی معلمان و پدر و مادر خواهد شد و این خود، به افزایش انگیزه برای یادگیری بیشتر در دانش‌آموزان می‌انجامد.

۶. کاربرد مثال‌های آشنا هنگام آموزش مطالب تازه و استفاده از موقعیت‌های تازه هنگام کاربرد مطالب آموخته شده

برای این که علاقه‌ی دانش‌آموزان به یادگیری بیشتر شود، به طوری که دانش‌آموز خود با میل و رغبت پی‌گیر مطالب شود، بهتر است معلم به هنگام آموزش مطالب تازه، از مثال‌های ملموس و آشنا استفاده کند. استفاده از مثال‌های شناخته شده، ذهن دانش‌آموز را تحریک می‌کند و علاقه به جریان یادگیری را در او افزایش می‌دهد. زمانی که می‌خواهید مطالب آموخته شده حالت کاربردی داشته باشد، بهتر است آن‌ها را در موقعیت‌های تازه به کار ببرید؛ زیرا استفاده از موقعیت‌های تازه باعث می‌شود، دانش‌آموز از حالت کسلی که در اثر یکنواختی برایش ایجاد شده است، خارج شود و با میل و علاقه در جریان یادگیری قرار بگیرد.

۷. بهره بردن از روش های متنوع آموزشی

ایفای نقش، بحث گروهی، پرسش و پاسخ، گزارش انفرادی و گروهی، و هر تدبیر دیگری که دانش‌آموزان را در فعالیت یادگیری شرکت دهد، به مقدار زیادی انگیزه ی آنان را بالا می‌برد. خسته کننده ترین روش آموزشی آن است که معلم تمام وقت کلاس را به خود اختصاص دهد و فرصت هیچ گونه فعالیت و اظهار نظری را به دانش‌آموزان ندهد. پژوهش‌های متعدد نشان داده است، یکی از بهترین راه‌های ایجاد انگیزه در یادگیرندگان، شرکت دادن ایشان در فعالیت‌های کلاسی است.

۸. کاستن از پیامدهای منفی مشارکت یادگیرندگان در فعالیت‌های یادگیری

برای این که دانش‌آموزان بتوانند در امر یادگیری شرکت فعال داشته باشند، به پاداش و یا تقویت مثبت از طرف معلم خود نیاز دارند. اگر دانش‌آموزی که به قدر توانایی خود سعی در مشارکت کلاس و یادگیری دارد، از طرف معلم مورد توجه قرار گیرد و معلم بتواند از طریق تقویت مثبت، این رفتار را در او تقویت کند، این کار موجب انگیزش بیشتر دانش‌آموز خواهد شد. چرا که تقویت مثبت، بهترین و مؤثرترین روش تثبیت رفتار و مهم ترین عامل ادامه ی رفتارهای انسان در زندگی روزانه است. برای این منظور، معلم باید بکوشد از پیامدهای آزارنده جلوگیری کند. بعضی از عواملی که ممکن است در جریان یادگیری باعث دلسردی دانش‌آموزان شود، عبارت است از:

- بی توجهی معلم به علاقه، رغبت و استعداد دانش‌آموزان.
- استفاده ی محض از روش های تدریس سنتی مانند حفظ و تکرار و یا سخنرانی و عدم برانگیختگی حس کنجکاوی دانش‌آموزان.

- مجبور ساختن دانش‌آموزان به انجام تکالیفی که سطح دشواری شان خارج از توانایی آن‌ها است.
- از دست دادن حس اعتماد به نفس در نتیجه ی شکست در حل مسائل و یا انجام فعالیت‌های یادگیری.
- گرفتن نمره ی کم در امتحانی که معلم قبلاً محتوای آن را آموزش نداده است.
- مجبور ساختن دانش‌آموز به رقابت با کسانی که از او توانایی بیشتری دارند.
- بی توجهی معلم به کوشش‌های دانش‌آموزان.
- مجبور ساختن دانش‌آموزان به ساکت و آرام نشستن در کلاس و گوش دادن به سخنرانی‌های خسته کننده ی معلم.

۹. دادن تکلیف‌هایی که نه خیلی ساده اند و نه خیلی دشوار

معمولاً دانش‌آموزانی که انگیزه ی پیشرفت بیشتری دارند، به دنبال تکلیف‌هایی می‌روند که با مقداری تفکر و پیچیدگی همراه باشد و آن‌ها را به فعالیت وادارد. این نوع تکالیف، اگر درست و به جا ارائه شوند، به اعتماد به نفس در دانش‌آموز خواهد انجامید. حال اگر این تکلیف‌ها بسیار ساده و پیش پا افتاده باشند، چنین احساسی ایجاد نخواهد شد. هم چنین اگر تکالیف بسیار دشوار باشند، احتمال شکست و ناکامی و به دنبال آن عدم اعتماد به نفس را در او ایجاد خواهد کرد. بنابراین، سطح دشواری تکلیف‌های درسی باید با سطح توانایی و یادگیری دانش‌آموز منطبق باشد تا او بتواند با تلاش و کوششی که به خرج می‌دهد، از عهده ی انجام تکالیف برآید و انگیزه‌ی یادگیری‌اش افزایش یابد.

۱۰. ارائه ی مطالب تا حد ممکن به صورت معنی دار و در ارتباط با موقعیت های واقعی زندگی

بر اساس اعتقاد و یافته های روان شناسان، انگیزه ی واقعی انسان ها در یادگیری، انگیزه ی درونی ایشان است. فهمیدن مطالب، انگیزه ی درونی آنان را تقویت خواهد کرد و سبب شوق یادگیری و کشف اطلاعات خواهد شد. به همین خاطر، هر اندازه مطالب معنی دارتر و منطقی تر باشند، کنجکاوی افراد را بیشتر تحریک می کنند. بر همین اساس، در کلاس درس نیز اگر معلم بتواند مطالب درسی را به صورت معنی دار و قابل درک ارائه دهد و آن ها را با موقعیت های واقعی زندگی ارتباط دهد، شوق و انگیزه ی یادگیری در دانش آموز افزایش خواهد یافت.